

Pregled đakovačkog školstva

UDK: 37(497.5 Đakovo)(091)

Pregledni rad

Hrvoje Miletić

Gimnazija A. G. Matoša, Đakovo

U radu se daje pregled đakovačkog školstva i njegov razvoj od 13. stoljeća do današnjih dana. Pod okriljem Biskupije i značajnih đakovačkih biskupa osnivaju se osnovne škole, preparandije i kasnije srednje škole te Katolički bogoslovni fakultet.

Ključne riječi: Đakovo i Đakovština, đakovačko školstvo, Đakovačka biskupija

Đakovo ima dugu i bogatu školsku tradiciju. Razvoj školstva u Đakovštini otpočinje s činjenicom da je grad središte Đakovačke ili Bosanske i Srijemske biskupije od 13. stoljeća i centar vlastelinstva. Moguće je da je već od tada postojao i kanonik učitelj (theologus, magister) i da je uz Kaptol postojala i škola za buduće klerike i djecu vlastelina. Učila se tada latinska gramatika, teologija, liturgija i crkveno pjevanje. Godine 1347. bilježi se molba fra Peregrina Saksonca, osnivača đakovačkog franjevačkog samostana i bosanskog vikara; koju je uputio papi da se u samostanu podučavaju obraćenici, vjerojatno bogumili zbog kojih je biskupija i premještena iz Bosne u Đakovo¹. Iz 1490. godine prvi je poznati podatak o školstvu u Đakovu jer su tada klerici čekali da prime svete redove koje im je u odsustvu biskupa Luke, a na molbu gubernatora Antuna,

1 Stjepan E. pl. TOMIĆ, Školstvo u Đakovu, *Hrvatski učiteljski dom*, Zagreb 1916., 75.

udijelio kaločki metropolit Petar Warda². Dakle; povremeno, po potrebi, školovan je podmladak za crkvenu službu, što potvrđuje i daljnje školovanje Đakovčana na bečkom sveučilištu i drugdje krajem 14. i početkom 15. stoljeća i nadalje. Grad kroz povijest prati multikulturalnost jer su i Židovi i Nijemci imali u Đakovu svoje škole i udruženja, pravoslavci svoj vjeronauk, dok danas to bogatstvo različitosti u školstvu i kulturi potvrđuju u Đakovštini i Slovaci, a u udrugama Mađari, Bošnjaci i ini.

Za vrijeme Osmanlija, od 1536. godine do 1687. godine, ovdje je kadiluk i nahija (upravna i sudska vlast u okružju) unutar požeškog sandžaka; a po njihovom protjerivanju razvija se kulturno-prosvjetna i izdavačka djelatnost. Đakovački župnik Ivan Grličić prvi je hrvatski pisac u Slavoniji nakon izгона Turaka³: u Mlecima je 1707. godine napisao knjigu "Put nebeski..." gdje još prije Reljkovića kudi razuzdanost slavonskog kola i bećarca. Pišu se i drugi katekizmi i molitvenici, kalendari, objavljuju i prevode biskupi fra Nikola Ogramić, fra Bartol Knežević, Mirko Karlo Raffay, a Antun Mandić stvara pravopis i pomaže u izdavanju znamenitom Antunu Kanižiću, piše i prvi rektor Bogoslovnog sjemeništa župnik Đuro Sertić, te prvi profesor filozofije u đakovačkom liceju Karlo Pavić i drugi. Godine 1738. biskup Bakić je u Đakovo poslao svećenika Mateja Borića koji je djecu uz katekizam poučavao i pisanju. Godine 1752. biskup Josip Čolnić piše carici Mariji Tereziji da je o svome trošku osnovao "školu za obuku uboge mladež" u kojoj je radio jedan učitelj, što je bila prva i jedina škola u Đakovštini. Zbog toga danas najmlađa, treća đakovačka osnovna škola, smještena u novijem gradskom naselju Sjever i nosi naziv po ovom, za đakovačko školstvo itekako značajnome biskupu. Učitelji su tada ujedno bili i orguljaši stolne, odnosno župne crkve, a bili su plaćani i u naturi – stanom, žitom i drvima za ogrjev⁵.

Pučka ili narodna škola djelovala je u Đakovu tijekom 18. stoljeća pod okriljem biskupa, a bilježe ju i popisi škola po županijama; od 1772. godine prvi poznati učitelj đakovačke narodne škole bio je fra Mijo Katić. Dvije godine kasnije Marko Orovčanin radi narednih šest godina, potom i franjevci Marijan Pešić, Dmtar Mandić i Filip Luketić do 1794. godine. Osnovne škole u Semeljcima i Trnavi bilježe svoj rad od 1786 godine. Godine 1773. ujedinjena je Biskupija Bosanska ili Đakovačka i srijemska, a biskup Matija Antun Krtica gradi prve kanoničke kurije i početkom 19. stoljeća otpočinje s priprema za

3 Hrvoje MILETIĆ, Đakovštinom utjelovljeni, Đakovo, 2000., 11.

4 Antun CUVAJ, Građa za povijest školstva Kraljevina Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas, Zagreb, 1907., knj. I., 288.

5 S. E. pl. TOMIĆ, Školstvo u Đakovu, 82.-83.

otvaranje sjemeništa, što je dovršio njegov nasljednik biskup Antun Mandić. Mandić je značajan i kao autor pravopisa "Uputjenje k' slavonskom pravopisanju za potrebu narodnih ucsionica u Kraljestvu Slavonie 1779." gdje predlaže određena grafijska rješenja i važan je udžbenik u vrijeme osnivanja hrvatskih škola. Godine 1805. đakovački gradski čelnici sastavili su ugovor koji je uključivao i sela đakovačke Župe – Satnicu, Selce i Viškovce o osnivanju glavne pučke četverogodišnje škole s tri učitelja, a naredne godine kraljevska komora potvrdila je to i za Semeljce, Trnavu, Gorjane, Piškorevce i Vrbicu. Župa bi plaćala jednog učitelja, a dvojicu vlastelinstvo po 200 forinti, te Žitom, kukuruzom, sijenom za dvije krave, stanom, vrtom i drvima. Od trećeg razreda učio se i latinski jezik; tako se pripremala mladež za đakovačko sjemenište i činovnike na vlastelinstvu, te za obrtnike i trgovce. Ipak je škola zbog materijalnih neprilika i Napoleonovih ratnih osvajanja sve do 1812. godine djelovala kao jednorazredna s učiteljem Adamom Matkovićem u jednoj od vlastelinskih zgrada: bila je to drvena škola prekrivena slamom, produžena u dvorište sa školskom sobom, a s učiteljevim stanom do ulice⁵. Potom je podignuta i školska zgrada za drugi i treći razred pučke škole sa stanovima za dvojicu učitelja, a prvi razred sa stanom ostao je u staroj zgradi, te je 1812. godine otvorena Glavna ili "Kapitalska Škola"⁶. Novi učitelji bili su nepoznati nam Slovenac i poznati Nijemac: Martin Švajcar, a ravnatelj: Stjepan Palešćak, te kasnije biskup Josip Kuković, potom Đuro Emanović. Slovenca mijenja Mato Ferić u trećem razredu, no slabo se radilo te su ih građani 1822. godine tužili vlastima. Ferića tada mijenja Mađar Josip Karoly i opet se javljaju problemi sa jezikom, nakon njemačkoga, sada je mađarski jezik potisnuo "slavonski". Umjesto Švajcara 1824. godine dolazi Lončarić, a 1837. godine zamjenjuju ih mladi Ivan Humel i Antun Lebanović. Glavnu školu pohađalo je tada 85 učenika. Nakon prvog đakovačkog učitelja Matkovića za kratko je tu školske godine 1853./4. Antun Jobst, potom on s Humelom odlazi, a stiže Antun Šunić koji je s Lebanovićem činio đakovački učiteljski dvojac. Đakovačko trgovište s tadašnjih 2404 stanovnika u potpunosti preuzima brigu o zgradi i plaćama za dvojicu učitelja od 300 srebrnih forinti godišnje, dva stana, vrtovima uz njih, drvima za grijanje učionica i stanova, a jedan nastavlja i s dužnošću orguljaša u Župnoj crkvi⁷.

5 A. CUVAJ, Građa za povijest školstva Kraljevina Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas, knj. I., 616.-617.

6 S. E. pl. TOMIĆ, Školstvo u Đakovu, 89.

7 Isto.

Do 1856. godine pučku školu pohađali su i dječaci i djevojčice, kada po završetku gradnje samostana sestara Milosrdnica u školi ostaju samo dječaci, a djevojčice sele u samostan – kasniju školu sestara svetog Križa. U početku bila su samo dva razreda, ravnateljica Paula Koll radila je sa četiri sestre i 82 učenice iz cijele regije. Od 1858./59. školske godine škola časnih sestara ima sva četiri razreda i tako postaje prva djevojačka škola u Slavoniji. Sestre Milosrdnice se nakon 10 godina rada vraćaju u Zagreb, a iz Švicarske na Strossmayerov zahtjev stižu 1868. godine sestre sv. Križa. Do 1871. godine u samostanskoj školi radile su svjetovne učiteljice, a potom sestre nadstojnice Justine Straub, Nikomedije Erb i dr. sve do zabrane rada 1945. godine. Godine 1886. otvoreno je i zabavište za malu djecu, dakle – prvi đakovački dječji vrtić. Sestre su vodile i tečaj za odgoj učiteljica Ženskoga ručnog rada i kućanstva, internat za djevojke van Đakova, tečajeve iz stranih jezika i sviranja instrumenata, organizirana su predavanja, stručni izleti i usavršavanja, te karitativni i kulturni rad. Od 1940. do 1947. godine sestre su djelovale i u novoosnovanom Ubožništvu – staračkom domu. Godine 1898. premještena je i niža djevojačka škola iz samostana u novoizgrađenu zgradu preko puta. Sredinom dvadesetih godina 20. stoljeća viša pučka djevojačka škola preimenovana je u građansku, a sestre i dalje vode nižu školu van samostana, koja im je oduzeta 1928. godine; te do kraja 2. svjetskog rata vode samo građansku školu. Od 1932. godine samostanska škola je, da bi se razlikovala od državne osnovne škole, nosila naziv Ženska građanska škola sv. Križa "Štrosmajer"⁸.

Godine 1857. muška niža pučka škola dobiva četvrti razred i napokon nije više trirazredna. Od tada zaposlen je i treći učitelj Ivan Grdešić u četvrtom razredu. Učitelji su potom bili i Srećko Vuljak od 1859. godine, a od 1864. Ivan Jergović, novoga Jakova Goszla brzo mijenja Đuro Balog, a njega Mato Ašperger. Godine 1875. uzorna glavna škola mijenja naziv u opću pučku dječjačku školu. Napokon se gradi i nova školska zgrada, današnja zgrada osnovne škole I. G. Kovačića, u koju 1898. godine useljavaju iz 90 godina stare zgrade niža pučka, obrtnička i niža pučka djevojačka škola iz samostana koju vodi nadstojnica s. Radegunda Polz i njene sestre. Od 1879. otvoren je peti razred više djevojačke škole, a 1881. i osmi razred, od školske godine 1894./5. obučava se po licejskoj osnovi. Godine 1910. Đakovo je dobilo i dvorazrednu višu pučku dječjačku školu, a naredne godine otvoren je i šesti razred škole. Godine 1912. škola je proširena u četverorazrednu, tako napokon postoji svih osam razreda pučke škole; školske godine 1912./13. upisan je sedmi, a naredne i osmi razred.

8 Povijest samostanskih škola u Đakovu, rukopis, čuva se u samostanu Milosrdnih sestara sv. Križa u Đakovu.

Uz cjelovite osmogodišnje dječake i djevojačke škole (3. nakon Našica i Virovitice) u školi sestara sv. Križa djevojčice su imale višu i nižu pučku školu, te opetovnicu od 1891. do ukidanja 1927. godine⁹.

Godine 1806. otvoreno je Bogoslovno sjemenište i Visoka bogoslovna škola u franjevačkom samostanu koji seli u Slavonski Brod. Đakovo time postaje jedno od središta duhovnog, prosvjetiteljskog i kulturno-književnog djelovanja u Slavoniji, a kasnije i ilirizma jer odatle, te iz Župa Đakovštine djeluju svećenici predilirci. Prvi profesori bili su Franjo Jacobi s dogmatikom, Bartol Fischer – pastoral s pravom, Inocent Karatsony – crkvena povijest, povijest crkvene literature s patrologijom i opći dio dogmatike, te Ferdinand Leitner – biblijski studiji i orijentalni jezici; a prvi rektor bio je Đuro Sertić, a prodirektor Stjepan Opoevčanin. Filozofski studij bio je podijeljen na licej (s pravom javnosti – pohađali su ga i vanjski đaci) i teologiju. Prvi profesori filozofije bili su Karlo Pavić (logika, metafizika, praktična filozofija i matematika) i Đuro Hartmann (fizika, gospodarstvo i povijest), poslije Josip Veszerle¹⁰. Godine 1853. na studij pristižu i bosanski franjevci koji su ostali do 1875./6. godine¹¹, za njih je sagrađena zgrada Kolegija sv. Bonaventure – današnja zgrada Teologije u Đakovu.

Ilirski je kružok četrdesetih godina najplodonosniji u Žvotu kulturno - književnoga Đakova, svećenici i bogoslovi podrijetlom iz puka stvaraju zanosnu domoljubnu poeziju i sakupljaju narodno blago, a potporu im daju biskup Josip Kuković, koji pomaže i osnivanje Matice ilirske, a kasnije i biskup Josip Juraj Strossmayer, koji se još kao mladić zarazio ilirskim idejama studirajući upravo u Đakovu filozofiju s ilircima Matom Topalovićem i Jurjem Tordincem - najznačajnijim književnim predstavnicima Slavonije početkom ilirizma. Osniva se i čitaonica 1841. godine, književno udruženje bogoslova đakovačkog sjemeništa "Zbor duhovne mladeži" sa prvim đakovačkim listom "Svećenik" iz 1853. godine. Nakon njemačkog osniva se 1866. godine i hrvatsko kazalište "Narodno kazališno društvo dobrovoljaca", a održavaju se i ilirski koncerti. Plodonosni Mato Topalović 1841. godine izdaje knjižicu "Tri pokorne pjesmice za duhovnu zabavu" što je vjerojatno jedna od prvih knjiga u Slavoniji tiskana Gajevom grafijom. Godine 1845. kao profesor na đakovačkom sjemeništu prvi osniva katedru hrvatskoga jezika, dakle prije Babukića u Zagrebu. Kasnije će na njoj predavati i filolog Fran Kurelac kao prvi učitelj staroslavenskoga jezika u

9 Spomenica šegrtske škole, rukopis, čuva se u Srednjoj obrtničkoj školi Antuna Horvata u Đakovu.

10 S. E. pl. TOMIĆ, Školstvo u Đakovu, 153.

11 Marko KARAMATIĆ, Biskup Strossmayer i školovanje bosanskih franjevaca u Đakovu (1853.-1876.), *Diacovensia*, 1 /1995., 201.-209.

razdoblju od 1862. do 1866. godine. Godine 1845. osniva se i čitaonica đakovačke podružnice Gospodarskog društva¹².

Drugi značajan kulturno - književni krug u Đakovu je onaj uz biskupa Josipa Jurja Strossmayera. Svesrdno je potpomagao prosvjetu i kulturu: osniva JAZU, gradi Akademijinu palaču, daruje Galeriju, osuvremenjuje zagrebačko Sveučilište, reorganizira Maticu, otvara gimnazije, škole, crkve, stipendira mladež, tiska knjige i časopise... i bori se za uporabu hrvatskog jezika i gospodarski napredak. U Đakovu je 1882. godine sagradio impozantnu neoromaničko-gotičku katedralu, za čiju je gradnju doveo svu silu svjetskih i domaćih umjetnika. Godine 1863. podigao je i bogosloviju i uveo staroslavenski jezik, tada se u Đakovu osnivaju pjevačka društva, od 1873. godine kreće, a izlazi i danas "Glasnik biskupije Bosanske i Srijemske". Godine 1880. otvorena je biskupijska tiskara. Djelovale su poslije još tri tiskare Bruckova (1895.), Kraljevićeva (oko 1907.) i Brandekerova tiskara (1937.)¹³; dok ih je danas u Đakovštini desetak. Prva školska knjižnica osnovana je 1864. godine, dok od 1895. godine djeluje Hrvatska čitaonica, koja od 1907. godine radi pod imenom Hrvatska pučka čitaonica.

Iz Požege je u Đakovo 1856. godine na studij stigao Vilim Korajac i uz biskupa ostao do 1878. godine. Obnovio je rad književnog "Zbora", a nakon odlaska poznatoga Frana Kurelca nastavio je predavati staroslavenski, a kasnije i hrvatski jezik na sjemeništu. Gimnazije u Slavoniji osnovali su isusovci; u Požezi 1698. godine, u Osijeku 1729. godine, a 1779. godine u Vinkovcima. Odavde su pristizali kandidati za đakovačko sjemenište.

Đakovački biskup Strossmayer je pokušavao u svome Đakovu otvoriti i gimnaziju. Tako je odmah po imenovanju tražio da se filozofski odsjek prilagodi nastavnoj osnovi 7. i 8. razreda gimnazije uz neke filozofske predmete. Uz logiku, metafiziku i etiku dodana je i psihologija, no licej je smatran privatnim te se ispit zrelosti morao polagati na nekoj javnoj gimnaziji. Pokušaji otvaranja malog sjemeništa i dovođenja dominikanaca nisu uspjeli. Od 1914. do 1917. godine učenici 7. i 8. razreda ponovo su u Đakovu pred državnom komisijom polagali ispit zrelosti. To je učinio i biskup Akšamavić 1948. godine, no to nije bilo priznavano. Od 1972. godine licej je nosio ime Biskupijska gimnazija J. J. Strossmayera i bio privatna škola, ali su učenici mogli kao pedagoški smjer maturirati u đakovačkom Srednjoškolskom centru. U samostanu je djelovala Privatna gimnazija sestara sv. Križa od 1950. – 1956. godine što, dakako, nije bila prava gimnazija.

12 Krešimir PAVIĆ, Ilirizam u Đakovu, *Zbornik Muzeja Đakovštine*, 2/1982., 121.-152.

13 Krešimir PAVIĆ, Povijest đakovačkih tiskara, Đakovo, 1987.

Biskup Strossmayer je 1857. godine otvorio i mušku dvogodišnju preparandiju – učiteljsku školu, koja je bila spojena s osnovnom ili glavnom školom. Ravnatelj obiju škola bio je Filip Molnar do 1862. godine; uz Šunića i Lebanovića predavali su i Mato Zerhauer, Grdešić, Antun Felingstein, Jobst, Balog i Jergović; te Stjepan Srkulj i Vilim Korajac kao ravnatelji. Od 1864. godine na učiteljištu mogli su se polagati i dopunski ispiti za više stupnjeve učiteljskih zvanja (položilo ih je četrdesetak učitelja), a od 1865. školuju se i učiteljice (44). Preparandija je zakonom ukinuta 1875. godine (odškolovala je preko stočetrdeset učitelja) i preostala je tada samo zagrebačka.

Od 1860. godine djelovao je i prvi đakovački rabin Hermann Sommer, a prije je po kućama podučavao stanoviti informator Wengraf. 1864. godine otvorena je Židovska konfesionalna škola sa učiteljem Markom Gotliebom, potom su podučavali: Koralek, Winter, Gotsl, Eicher, Hofmann i Aufferber do 1887. godine, kada djeca po ukidanju te škole prelaze u opću pučku školu, a i on tada tamo postaje vjeroučitelj¹⁴.

Obrtnička ili šegrtska škola osnovana je 1887. godine u zgradi niže pučke škole, a prvi ravnatelj bio je Ivan Jergović Kocić, potom Đakovčanin Josip Raček – značajan i kao praktičar i kao teoretičar. Nastava se održavala popodne i nedjeljom zbog zauzetosti zgrade i napornog rada kod majstora, a šegrtri su bili podijeljeni na niži i viši odjel. Ratne 1914. godine se zbog rata paziralo, kao i od 1943. do rujna 1945. godine. Od 1927. godine promijenjeno je ime u "Zanatsko-trgovačku školu", za vrijeme 2. svjetskog rata je "Stručna područna škola", a od 1945. "Stručno produžna škola" sa tri razreda u podrumskim prostorijama osnovne škole. Od 1946. godine ravnatelj je Antun Horvat (čije ime škola dobiva 1992. godine) i osniva se Poljoprivredni tehnikum, a naredne godine novo ime škole je Škola učenika u privredi, zajedno sele 1951. godine u Radićevu 9, ubrzo se vraćaju u Tomislavovu ulicu, te u novu zgradu ŠUP-a s Ekonomskom školom (današnja "Goranova" škola za niža odjeljenja)¹⁵. Godine 1968. izvršeno je spajanje đakovačkih srednjih škola i od naredne godine pa sve do 1991. godine djeluje Srednjoškolski centar "Braća Ribar" sa ravnateljima: Stjepan Češnik, Stjepan Sokolović, Ivan Čulo, Ilija Đekić, Dragutin Jurić i Željko Mandić. Škola je ponovo podstanar u dvorišnim montažnim zgradama "Nazorove" škole pod vodstvom prof. Slavice Tadić sve do 1997. i povrata na Vijenac kardinala Alojzija Stepinca 11.

14 S. E. pl. TOMIĆ, Školstvo u Đakovu, 146.-147.

15 Spomenica šegrtske škole, rukopis.

U Đakovu je djelovalo i učiteljsko društvo "Đakovština", koje je 1889. godine pristupilo Savezu hrvatskih učiteljskih društava¹⁶. Dakle; malo Đakovo bilo je itekako značajno u 19. stoljeću: uz biskupijsku potporu djelovale su dvije osnovne ili pučke škole, kao i dvije preparandije, bogoslovno sjemenište, visoka bogoslovna škola i obrtnička škola; a odatle su podizane i potpomagane ključne hrvatske prosvjetne, znanstvene, kulturno - umjetničke i duhovne ustanove. U početku školstvo razvijaju franjevci i dijecezanski svećenici i časne sestre, te potom i svjetovni učitelji; za gimnaziju su nedostajali isusovci ili kasnije dominikanci. Nažalost, dvadeseto stoljeće (osobito prva polovica) donosi stagnaciju i nazadovanje, što zbog ratova, što zbog nepovoljne geopolitičke klime, te razvoja i drugih regionalnih centara. Grade se nove školske zgrade i objekti, broj učenika i nastavnika stalno raste, ali stalan je i problem nedostatnog prostora. Godine 1914. podignuto je novo bogoslovno sjemenište uz vrlo bogatu knjižnicu.

Godine 1924. otvorena je i građanska škola koja novu zgradu dobiva 1932., to je današnja zgrada osnovne škole Vladimira Nazora (neko vrijeme nastava je održavana i u zgradi Bogoslovije); tu je smještena Ženska pučka škola s osam razreda (paralelke), otvoreni su i odjeli s njemačkim nastavnim jezikom. Za vrijeme NDH i Drugoga svjetskoga rata ta škola dobila je status državne realne niže gimnazije od 1941. do 1944. godine. To su začeci đakovačke gimnazije, no zbog ratnih djelovanja 1944. i 1945. škola nije radila, dakle taj prekid i uništena dokumentacija i inventar škole onemogućili su kontinuitet gimnazije. Postojale su tada građanske škole: 1. Državna građanska škola (trgovački smjer), 2. Ženska građanska škola sestara sv. Križa i 3. Njemačka građanska škola; te stručne: 1. Ženska stručna škola sestara sv. Križa¹⁷.

Realna gimnazija Đakovo poslije rata s nastavom je otpočela 11. listopada 1945. godine¹⁸. Bilo je stalnih promjena nastavnčkog kadra i prekida rada zbog nedovoljnog broja nastavnika, popravaka škole i zaraznih bolesti. Djelovao je tada Nastavnički zbor, Sindikalna podružnica, Zajednica doma i škole i roditeljski aktiv, Savjet građana od 1950., te đački dom – Internat uz gimnaziju, polagani su Niži tečajni ispiti. Školovalo se tada i u Muškoj i Ženskoj sedmoljetci do 1951. godine sa 1590 učenika, pa u Osmogodišnjim školama, a posebnim odobrenjem

16 Marko LANDEKA, Razvoj školstva u Đakovu do 1945. godine, *Glasnik arhiva Slavonije i Baranje*, 9/2007.,164.

17 Zbornik *Naša domovina*, sv. 2, Zagreb, 1943., ne bilježi Gimnaziju već samo navedene škole.

18 Brzozajvnim rješenjem od 3. 10. 1945. Okružnog NO-a Slavonski Brod, Ministarstvo prosvjete je pod brojem 1503/IV-1945 odobrilo stvaranje V. razreda gimnazije; no, prava – puna gimnazija nije zaživjela jer nije bilo upisanih petih razreda. Rješenjem Ministarstva prosvjete broj 47418-III-1946, od 26. 8. 1946. zatvoren je V. razred gimnazije i nepotpuna gimnazija Đakovo pretvorena je u nižu gimnaziju.

Savjeta za prosvjetu, nauku i kulturu Zagreb br. 30525 od 18. 12. 1952. godine 15. i 16. 1. 1953. održan je privatni ispit za V. razred gimnazije. To je prethodnica za otvaranje đakovačke gimnazije koje je uslijedilo Rješenjem N. O. kotara Đakovo savjeta za prosvjetu br. 9381/53. od 31. 8. 1953. kada je zaključkom gradske i kotarske skupštine otvoren V. razred gimnazije kao prvi viši razred. Na zborovima birača na području Općine Đakovo donesene su odluke o potrebi osnivanja škole, no razumijevanja Republičkog savjeta nije bilo, te je škola u 1953./4. radila bez odobrenja u zajedničkoj zgradi s muškom osmogodišnjom školom, suglasnost je stigla tek krajem školske godine. Dana 20. 6. 1954. primljena je odluka o priznanju valjanosti V. razreda gimnazije od Savjeta za prosvjetu i kulturu NRH br. 1953/54. u školskoj godini 1953./54. Potom je Rješenjem N.O. gradske općine Đakovo br. 3996-I od 25. 6. ukinuta Muška osmogodišnja škola u Đakovu, a Rješenjem N.O. gradske općine Đakovo br. 3995/II. od 27. 6. 1954. otvorena je u Đakovu puna gimnazija¹⁹. Za direktora je postavljen Stanislav Kopljevski, a 1956. godine naslijedio ga je Nikola Cindrić. Narodno sveučilište Đakovo osnovano je 1945. godine, a od 1959. godine djeluje kao Narodno sveučilište "A. Cesarec" Đakovo. Dom kulture osnovan je 1948. godine, a Gradska knjižnica i čitaonica otvorena je 1949. godine.

Razvoj srednjeg školstva u Đakovu otpočinje osnivanjem Gimnazije "Braća Ribar", Poljoprivrednog tehnikuma, Škole učenika u privredi i Srednje ekonomske škole (osnovane 1960.). Godine 1968. donesena je odluka o spajanju Gimnazije, Ekonomske i Škole učenika u privredi u Srednjoškolski centar "Braća Ribar", čiji je rad otpočeo 1970. godine preseljenjem sa lokacije u ulici Kralja Tomislava u novu školsku zgradu, na današnjoj adresi Vijenac kardinala Alojzija Stepinca 11, dok je Centar usmjerenog obrazovanja "Braća Ribar" ustanovljen 1984. zajedno s općeobrazovnim, strukovnim i obrtničkim programima²⁰. Godine 1991. godine CUO se razdjeljuje u tri samostalne odgojno-obrazovne ustanove: Strukovnu školu, današnju Gimnaziju A. G. Matoša Đakovo, koja konačno dobiva svoj prostor u novoj zgradi 1997. godine i Obrtničku školu.

Gimnazija je u početku radila u Tomislavovoj ulici, u staroj zgradi Opće pučke škole otvorene 1898. godine, današnjoj OŠ "Ivan Goran Kovačić", gdje su sada smješteni viši razredi, a dijelom i u OŠ "Vladimir Nazor", zajedno sa ŠUP-om i Ekonomskom školom od 1959. godine (osamostaljenje 1961.). Od 1953. radio je na njoj i naš značajan kroatist profesor Mate Šimundić kao profesor hrvatskoga, te honorarno kao nastavnik crtanja i đakovački slikar Franjo Arpad

19 Ljetopis đakovačke gimnazije, rukopis, čuva se u Gimnaziji A.G. Matoša u Đakovu.

20 Spomenica Srednjoškolskog centra "Braća Ribar", rukopis, čuva se u Srednjoj strukovnoj školi "Braće Radića" Đakovo.

Mesaroš, a honorarno je tjelesno vježbanje držao Pavo Kraljević, značajan đakovački športski neimar. Prvi ispit zrelosti 1956/57. školske godine od 13. do 21. 6. prošlo je 15 redovnih i 4 privatna kandidata. Od 28. 2. 1958. godine otpočela je s radom učenička čitaonica za Gimnaziju i ŠUP s pregledom dnevnog tiska, književnih i znanstvenih časopisa, te za učenje učenika s težim stambenim prilikama s opsežnim kućnim redom. Od 27. 11. 1958. godine škola nosi ime Gimnazija "Braća Ribar" po đakovačkim narodnim herojima iz NOB-a. Direktori su bili Božidar Abramić i Miroslav Brkić, od 1. 11. iz zgrade Gimnazije iselile su se Srednja ekonomska škola i Škola učenika u privredi, a sljedećeg dana osnovano je Sportsko društvo "Mladost". Dana 19. 9. 1967. godine održana je zajednička sjednica radnih zajednica Gimnazije, Ekonomske škole i ŠUP-a s pripremama o ujedinjenju i o raspisivanju referenduma za samodoprinos zbog izgradnje školskog prostora i reorganizaciji srednjih škola. Dana 25. 8. 1968. godine opet se zajednički sastaju Savjeti i Radne zajednice Gimnazije, Ekonomske škole i Škole učenika u privredi i raspravljaju o referendumu za integraciju srednjih škola i o osnivanju Srednjoškolskog centra, te o roditeljskom sufinanciranju školstva. Dana 9. rujna 1968. godine proveden je referendum za integraciju srednjih škola u Srednjoškolski centar. Za integraciju Ekonomska škola se izjasnila sa 10 : 3, Škola učenika u privredi "Regal Vajs" 5 : 3 i Gimnazija "Braća Ribar" 11 : 10 – tijesno! Gimnazija je u svoja 4 razreda upisala 334 učenika, Ekonomska škola 186, a ŠUP u 3 razreda 413. Dana 10. 9. 1968. godine održana je prva sjednica Radne zajednice Srednjoškolskog centra s razmatranjem provođenja i rezultata referenduma u Gimnaziji "Braća Ribar" i spora oko toga. Dana 12. 9. otpočelo se s redovnom nastavom, održan je plenarni roditeljski sastanak, a potom i miting srednjoškolske omladine uoči provođenja referenduma za izglasavanje samodoprinosu za izgradnju školskog prostora. Problem prostora i sportske dvorane ni do danas u potpunosti nije adekvatno i kvalitetno riješen. Dana 15. 9. referendum je opet tijesno prošao sa 50,14 % birača s područja Mjesne zajednice Đakovo i otpočelo se s prikupljanjem sredstava za izgradnju nove školske zgrade u Đakovu te je 18. 10. 1968. godine održana je sjednica Savjeta srednjih škola na kojoj je i službeno donesena odluka o spajanju Gimnazije "Braća Ribar" s Ekonomskom školom i Školom učenika u privredi u Srednjoškolski centar, što je rješenjem Skupštine općine Đakovo br: 01-4339/1-1968. od 21. 10. 1968. godine i potvrđeno.²¹

Tako je nakon petnaestogodišnjeg samostalnog djelovanja Gimnazije završila njena samostalnost, što će se ponovo obnoviti u neovisnoj Hrvatskoj 1991. godine. Broj profesora i učenika je rastao na petnaestak i oko 350 učenika,

21 Ljetopis đakovačke gimnazije, rukopis.

od kojih gotovo dva razreda nisu završavala uspješno redovno školovanje, dok su se pred kraj ustalila 2 razreda maturanata. Osam puta je mijenjan rukovoditelj ustanove, 6 profesora je bilo što direktorima, što vršiteljima dužnosti; fluktuacija profesorskog kadra je stalna i tek se u posljednje vrijeme stabilizira. Ideologiziranost je preočita, stega i sankcije principijelni, no - razvija se sustav i kvaliteta nastave: opremaju se kabineti i stručne zbirke, knjižnica, djeluje 15-ak grupa slobodnih aktivnosti i znanstvenih sekcija: prirodoslovno-matematičkih i tehničkih, glazbenih, literarnih i umjetničkih, stalna su sportska natjecanja i aktivnosti, česte kazališne i filmske predstave, književne večeri; potom slijede permanentne stručne i maturalne ekskurzije i izleti. Uređuje se sama zgrada škole, učionice, školsko dvorište i sportski tereni, a proizvodni rad obavlja se i u lokalnom gospodarstvu; škola je srasla sa svojom sredinom surađuje i van nje, aktivan je čimbenik lokalnih društvenih događanja, pa čak i prednjači u stručnim javnim predavanjima i kulturno-umjetničkim nastupima.

Dana 19. 1. 1970. godine izvršen je prijem nove školske zgrade Srednjoškolskog centra od investitora Skupštine općine i Mjesne zajednice Đakovo i izvođača radova Građevinskog poduzeća "Rad", a do 21. se konačno preselilo na tadašnji Trg slobode – ili današnju adresu Vijenac kardinala Alojzija Stepinca 11, te je 5. 2. počela redovna nastava u novoj školskoj zgradi. Oprema se zgrada, sređuje prilazna cesta i staza, te odbija neposredna blizina gradnje budućeg autobusnog kolodvora. Sportska dvora otvorena je na Dan škole 17. 4. 1971. Centar je djelovao od rujna 1968. do rujna 1991. godine. Bio je preglomazan i nefunkcionalan; dosezao je i skoro 2 000 učenika u 59 odjeljenja i čak 113 djelatnika. Pratilo su ga stalne prostorne teškoće i preopterećenost, te je jedno vrijeme djelovao na tri lokacije, uz preseljenje 1970. na novu adresu – Vijenac kardinala Alojzija Stepinca 11, radilo se i na osnovnim školama u Semeljcima i đakovačkom naselju Sjever²². Zatiralo se široko opće, društveno i humanističko gimnazijsko obrazovanje neučinkovitim tzv. Šuvarovom školskom reformom, te je jedno vrijeme egzistirao samo jedan takav razred ! Gimnazijsku tradiciju nasljeđovali su pedagoško-odgojno usmjerenje, jezičari i matematičari-informatičari u jednom do dva razredna odjeljenja.

Što se tiče poslijeratnog osnovnog školstva razvojni put nastavlja se školske godine 1955./56. osnivanjem Mješovite osnovne škole zaključno s petim razredom i upraviteljem Franjom Čordašićem. Ona se početkom školske godine 1956./57. dijeli u dvije Narodne osnovne škole sa oko 860 učenika. 1957. godine II. osnovna škola je radila u dvije zgrade; jedna je u Ulici kralja Tomislava 14, a druga u zgradi bivšeg kotara (današnji Muzej Đakovštine). U kolovozu 1958.

22 Spomenica Srednjoškolskog centra "Braća Ribar", rukopis.

godine Savjet za prosvjetu donio je odluku da II. osmogodišnja škola dobije službeno ime OŠ "Ivan Goran Kovačić", a I. je OŠ "Vladimir Nazor", slijednik bivše pučke škole; obje rade smjenski u istom prostoru. Zbog pomanjkanja prostora godine 1959. sagrađena je i montažna zgrada sa šest učionica i četiri manje prostorije. Školske godine 1969./70. u polugodišnjim praznicima, odlukom Skupštine općine "Goranova" škola seli u zgrade bivše Gimnazije i Ekonomske škole, koje su se integrirane sa Školom učenika u privredi preselile u novoizgrađenu zgradu na Vijencu kardinala Alojzija Stepinca 11, inače prvotno namijenjene osnovnom školstvu. Viši razredi raspoređeni su u staru zgradu Gimnazije, a niži u noviju zgradu Ekonomske škole. Od 1970. godine provodi se kabinetska nastava, a od šk. godine 1978./79. uvodi se engleski jezik, kao treći strani jezik, pored njemačkog i ruskog za koji slabi svaki interes²³. Bivša zgrada Gimnazije konačno je adaptirana tijekom 1983. godine.. Od šk. godine 1980./81. početkom rujna počela je s radom i treća, najmlađa đakovačka osnovna škola smještena u novom naselju Sjever – OŠ "Josipa Antuna Čolnića". U suradnji s gradskim poglavarstvom i Županijskim uredom polovicom 1998. godine pokrenuta je inicijativa za osnivanje Glazbene škole u sastavu OŠ "Ivan Goran Kovačić" koja otpočinje s radom u rujnu 1999. godine. Djeluje i privatno učilište stranih jezika "Memorija" i nekoliko auto-škola.

Sadašnje stanje školstva u Đakovu i Đakovštini je sljedeće; od predškolskih ustanova tu su: Dječji vrtić Đakovo koji uz središnju lokaciju u ulici Luke Botića, gdje su jaslice osnovane 1974., ima i svoje područne odjele u ulicama Kralja Petra Krešimira (od 1980.) i na prvotnoj lokaciji u ulici I. Mažuranića; potom privatni Dječji vrtić "Zvrk" Đakovo i Montessori dječji vrtić "Sunčev sjaj-Nazaret" Đakovo kojeg drže časne sestre sv. Križa. Osnovnoškolske ustanove su: Osnovna škola Budrovci, Budrovci, Osnovna škola "Ivan Goran Kovačić", Đakovo - u čijem sklopu djeluje i Glazbena škola u novijoj zgradi s nižim razrednim odjeljenjima (bivša Ekonomska škola), Osnovna škola "Vladimir Nazor", Đakovo, Osnovna škola "Josipa Antuna Čolnića", Đakovo, Osnovna škola Đakovački Selci, Selci Đakovački, Osnovna škola Matija Gubec, Piškorevci, Osnovna škola Gorjani, Gorjani, Osnovna škola "Josip Kozarac", Josipovac Punitovački, Osnovna škola Drenje, Drenje, Osnovna škola Josipa Jurja Strossmayera, Trnava, Osnovna škola Josipa Kozarca, Semeljci, Osnovna škola "Ivana Brlić Mažuranić", Strizivojna, Osnovna škola "Silvije Strahimir Kranjčević", Levanjska Varoš, i Osnovna škola Luka Botić, Viškovci. Srednje škole su Srednja strukovna škola Braće Radića Đakovo, Gimnazija A.G. Matoša, Đakovo i Obrtnička škola Antuna Horvata Đakovo. Od visokog školstva tu je

23 Spomenica OŠ "Vladimir Nazor", rukopisni fragmenti.

Katolički bogoslovni fakultet Đakovo s bogatom, novoizgrađenom i suvremeno opremljenom Središnjom biskupijskom i fakultetskom knjižnicom. Školske godine 1991./2. je u Gradišću u Austriji (zbog Domovinskog rata) đakovačka bogoslovija prvi puta upisala laike na svoj redovni studij, za buduće vjeroučitelje i pastoralne suradnike.

SUMMARY

Hrvoje Miletić

Overview of Educational Institutions in Đakovo

The author gives an overview of education in Djakovo of the 13th century when Đakovo or Bosnian and Sermian diocese was established. 1752 Bishop Josip Antun Čolnić founded the first school in Đakoština, and 1805 Đakovo gets a four-year community primary school with three teachers. Since 1858/59 school year there operates, the nuns school with all four grades, being the first girls' schools in Slavonia. 1806 a theological seminary and theological high school. opened. Bishop Strossmayer established the men's two-year teaching school in 1857. Crafts School/Apprenices' school was founded in the 1887. Development of secondary education in Djakovo begins with the establishment of "Braća Ribar" High School in the academic year 1953/54, as well as School for agricultural engineering, School for pupils in industry and The Economic Secondary School, which was established in 1960. 1968 public authorities made the decision to merge the high schools, the economic and the school for pupils in industry economy in the High school center "Braća Ribar" whose work began in 1970 after the relocation to a new school building at 11 Cardinal Alojzije Stepinac Street. Vocational education center "Braća Ribar" was established in 1984 with the general aducation, professional and craft occupations/courses of study. 1991 CUO is divided into three independent educational and training institutions: Vocational School, Grammar School A.G. Matoš Đakovo, that finally gets its own space in the new building in 1997 and Crafts' School. Mixed primary school is divided into two 1956/57 National primary school - Primary school "Ivan Goran Kovačić" and primary school "Vladimir Nazor - the successor of the former elementary school. Since the 1980/1981 school year when the elementary school Josip Antun Čolnić was founded, Đakovo has had three primary schools. Higher Education is represented by the Catholic Theological Faculty with its rich Central Diocesan and university library.